

Uroš PENA
Mile ŠIKMAN

TERORIZAM I ORGANIZOVANI KRIMINALITET KAO IZAZOVI GLOBALNOJ BEZBEDNOSTI¹

Uvodna razmatranja

Početak devedesetih godina XX veka predstavlja ulazak u novu etapu društvenih odnosa u svetu, koja je praćena mnogobrojnim i čestim društvenim promenama na globalnom nivou, koje su se odrazile na sve sfere društvenog života (političku, ekonomsku, socijalnu, kulturnu, normativnu, moralnu itd.) i koje su, kao takve, imale uticaja na razne društvene pojave. Te fundamentalne promene suštinski su uticale na političku strukturu i političke procese u svetskim odnosima. Mnogobrojne globalne društvene promene su dovele do nestanka bipolarnih odnosa u svetu i stvaranja unipolarnog sistema, putem uspostavljanja potpune globalne dominacije jedine preostale supersile - Sjedinjenih Američkih Država. Kao najznačajniji događaji koji su doveli do globalnih društvenih promena, mogu se navesti: kraj hladnog rata (tokom 1989.), pad komunističkih režima u četiri države, od jula do decembra 1989. (Poljska – avgust, Mađarska – oktobar, Njemačka – novembar i Bugarska – decembar), ujedinjenje Njemačke (12. april 1990.), potpisivanje zajedničke deklaracije 22 zemlje (16 iz NATO i 6 iz VU), na sastanku KEBS-a, 9. novembra 1990., kojom su te zemlje izjavile da više nisu neprijatelji, raspuštanje Varšavskog pakta (31.3.1991.) i raspad SSSR na 14 nezavisnih država (14.12.1991.). U takvom odnosu snaga dva procesa su se posebno izdvojila kao nosioci globalnih društvenih promena: proces globalizacije i proces uspostavljanja "novog svetskog poretka". Ti procesi, koji u suštini dopunjuju jedan drugi, doveli su do mnogobrojnih protivrečnosti i promena na globalnom nivou.

Kada se govori o globalnim društvenim odnosima u svetu, obično se razlikuju dva osnovna pristupa. Jedan je sociološki pristup, kojim se ukazuje na

---

¹ Ovaj rad ne odražava službeni stav Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske, nego lične poglede autora koji proizilaze iz naučnog i stručnog bavljenja posmatranom problematikom.

globalizaciju modernih razvojnih procesa do svetskih razmjera, čiji je rezultat stvaranje modernog demokratskog svetskog društva. Drugi pristup je politikološki, i on se usredsređuje na vojne, političke i ekonomske odnose moći među državama, kakvi se uspostavljaju u tzv. novom svetskom poretku. Tako, savremeni svet, pod uticajem globalizacije i "novog svetskog poretka", odlikuje nekoliko bitnih karakteristika.

Prva, naučno - tehnološka revolucija, koja je postala motorna snaga ekonomskih i političkih integracija i materijalna osnova ideje mondijalizma i globalizacije sveta. Tehnologija i elektronika postale su glavne determinante društvenih kretanja i promena; one, pri tome, menjaju običaje, društvenu strukturu i vrednosni sistem.

Druga, globalizacija, koja se uspostavlja kroz proces integracije svetskih tržišta kapitala i tehnologije, uz paralelan proces uspostavljanja i jačanja dominacije transnacionalnih korporacija u okvirima globalnih tržišta, javlja se kao objektivna neminovnost savremenog sveta. Ekonomska moć transnacionalnih korporacija sve više supstituira moć nacionalne države da kontroliše i utiče na nacionalni kapital, čime se relevantnost nacionalne države na ekonomskom i političkom planu smanjuje. Ekonomska globalizacija praćena je velikom političkom, medijskom, vojnom, socijalnom, kulturnom i ekološkom globalizacijom, što stvara potrebu za novim globalnim institucijama. Izolacija iz procesa globalizacije predstavlja opasnost za opstanak pojedinih zemalja sa posledicama po međunarodni bezbednosni sistem.

Treća, promena strukture globalne proizvodnje, značajno je uticala na kulturni i civilizacijski identitet i strateško ponašanje učesnika u međunarodnim odnosima.

Četvrta, pod uticajem novih bezbednosnih izazova, rizika i pretnji izmenjen je koncept bezbednosti za koji je karakteristično da se ne vezuje za teritorijalni princip, nego za ekonomske interese velikih sila, pa je česta pojava da se istupa sa tezom da su ugroženi svetski mir i bezbednost kad god i gde god su, u stvari, ugroženi ekonomski interesi (Stajić, 1999:136.).

Peta, prisutna je stalna profilacija oružja za masovno uništenje, čiji trendovi, tendencije i kretanja variraju zavisno od aktuelnog stanja u odnosima među državama. Porastao je broj država koje poseduju oružje za masovno uništenje, ali i mogućnost da pojedini nedržavni faktori obezbede pristup ili dođu u posjed oružja za masovno uništenje. Sa razvojem oružja za masovno uniš-

tenje, znatno je promenjena uloga i značaj teritorija i geostrateški položaj zemalja.

Šesta, izrastanje terorizma u globalnu bezbednosnu pretnju, aktuelizacijom samoubilačkog terorizma, ali i stalnom terorističkom pretnjom nuklearnim, hemijskim i biološkim terorizmom.

Sedma, novi oblici pretnje miru i stabilnosti u svetu nužno traže uspostavljanje novog međunarodnog poretka, koji bi bio sposoban odgovoriti na nove bezbednosne izazove, rizike i pretnje.

Sve ovo dovelo je do pojave novih ili aktuelizacije postojećih bezbednosnih izazova, rizika i pretnji, među kojima se terorizam i organizovani kriminalitet, a naročito oni oblici koji imaju transnacionalni karakter, nameću kao glavni bezbednosni problemi. Međutim, ono što je karakteristično za terorizam i organizovani kriminalitet, jeste da su oni pod uticajem globalnih društvenih promena pretrpili značajne izmene, što skoro sistematski potvrđuju aktuelne i moguće terorističke aktivnosti i nove pojavne oblike organizovanog kriminaliteta. Tako se aktuelizuju specifični oblici terorizma, prvenstveno samoubilačkog terorizma, sve više je izraženo povezivanje terorizma sa organizovanim kriminalitetom, koje za posledicu ima pojavu tzv. narkoterorizma, sajber -terorizma i drugih oblika terorizma i organizovanog kriminaliteta.

Pored ovoga, stalno je prisutna teroristička prijetnja nuklearnim, hemijskim i biološkim terorizmom, odnosno mogućnost da terorističke organizacije, kao nosioci terorizma, dođu u posed oružja za masovno uništenje i da to oružje upotrebe u terorističke svrhe, kao i nelegalna trgovina nuklearnim, radioaktivnim, biološkim i hemijskim materijalima. Takođe, značajno je napomenuti i novi način organizovanja terorističkih i kriminalnih organizacija, u tzv. terorističke, odnosno kriminalne mreže, ili bolje rečeno transnacionalne terorističke, odnosno kriminalne kolektivitete, kao i specifičnosti koje donose takavi oblici organizovanja i djelovanja terorističkih i kriminalnih organizacija.

Globalizacija

Globalizacija je proces/projekt koji znači intenzifikaciju svih društvenih odnosa (događaja, problema, sukoba, itd.) na međunarodnom nivou, putem čega svet postaje nedeljiv prostor, a čiji su glavni akteri nacionalne države,

međunarodne organizacije i pojedinci koji su u njih uključeni. Pojam "globalizacije" i pojmovi slični njemu (globalizam, globalni problemi, globalni sistem, globalna odgovornost) sve više se upotrebljavaju u savremenim međunarodnim odnosima i postaju predmet naučne obrade. Tako se, postepeno, u sociologiji, politikologiji, ekonomskim i pravnim naukama napušta termin "međunarodni", a upotrebljava termin "globalizacija", na osnovu koga se tumače savremeni tokovi u društvenim odnosima. Globalizacija, shodno tome, predstavlja jedan celoviti ideološki i metodološki koncept, sa suštinskim sadržajem. Prema tom konceptu, globalizacija polazi od čoveka kao građanina planete Zemlje, tj. čoveka kao člana jedinstvene svetske zajednice, čime se prevazilazi tradicionalno shvatanje međunarodnih odnosa, kao odnosa između suverenih država. Pojam globalizacije podrazumeva sjedinjavanje društveno - ekonomskih promena u svetu kao celini, odbacujući državu i državne granice kao relevantne činioce u rešavanju državnih problema. Svet je ušao u fazu globalizma, koji će predstavljati ideologiju XXI veka, pri čemu globalizacija podrazumjeva jednu novu fazu u svijetskoj politici². Globalizam se tako definiše kao kvalitetno nova faza u međunarodnim odnosima, a u kvantativnom smislu projektovan je na svet kao celinu i predstavlja apstraktnu teorijsku konstrukciju, za razliku od globalizacije kao složenog tekućeg procesa povezivanja ekonomske, političke, pravne i kulturne dimenzije na globalnom nivou.

Motornu snagu globalizacije čine dva glavna procesa: globalizacija proizvodnje i globalizacija finansija. Globalna međuzavisnost zahteva prestrukturiranje sveta i prenošenje autoriteta sa nacionalnih država na supernacionalni identitet, tj. na svetsku vladu. Proces globalizacije, posebno u sferi ekonomije, finansija i ekologije smanjuje kapacitete država koje sve teže mogu da zadovolje potrebe svojih građana. Gubljenjem ekonomske moći, sadašnje nacionalne države izgubile bi legitimnu moć nad teritorijom i svim drugim društvenim vrednostima, čime bi se stvorili uslovi za uspostavljanje svetske vlade i transnacionalnih korporacija, kao nosilaca globalne strategije. Sa dobijanjem kontrole nad ekonomijom, transnacionalne kompanije postepeno potiskuju državu kao dominantnu silu u međunarodnim ekonomskim odnosima, namećući novi model međunarodnih odnosa, u kojima se one pojavljuju kao samostalni pregovarački partneri ili kao moćni saveznici država u pregovorima (Strange, 1995:59-60). Moć koju ostvaruju na ekonomskoj

---

² Globalizacija kao ekspanzija kapitalističkog ekonomskog procesa ima svoju istoriju i može biti praćena od druge polovine XIX veka, koji se smatra zlatnim vekom kapitalizma. Reč je o delu dugoročnog dinamičkog procesa kapitalističkog sistema, u kojem je kapital probio nacionalne barijere, a finalni proizvodi se javljaju kao rezultati porvezanih procesa u više zemalja (Avramov, 1998:93).

i finansijskoj osnovi, pojačava rast političke moći transnacionalnih kompanija, što otvara novi vid konflikta između transnacionalnih kompanija, kao nosilaca procesa globalizacije i nacionalnih država, kao subjekata međunarodnih odnosa. Fragmentacija država je logična posledica procesa globalizacije i sastavni je deo globalističke ideologije. Međutim, značaj države u procesu globalizacije je nesporan, ako se uzima u obzir da su nacionalne države i dalje osnovne jedinice svetskog sistema. Takođe, uloga nacionalne države ogleda se i u potrebi države da kreira uslove neophodne za efektivno uključivanje zemlje u globalne integracione procese. Da bi ostvarila svoju funkciju u procesu globalizacije, država mora obezbediti unutrašnji mir i stabilnost, u čemu se ogleda politička uloga države u globalnim integracionim procesima³.

Proces globalizacije u njegovom savremenom obliku, može se posmatrati od druge polovine XX veka. Teorijske osnove globalizma postavio je Zbignjev Bžežinski 1970., u delu "Između dvaju epoha". Savremena zbivanja, Bžežinski definiše kao globalni proces, pri čemu čovečanstvo prolazi kroz treću veliku revoluciju, tehnotroničnu⁴ revoluciju, koja će iznedriti nove vrednosti i ispuniti prazninu koju je iza sebe ostavilo materijalno bogatstvo. Nosilac "tehnohronične revolucije", po rečima Bžežinskog, jesu SAD, kao "prvo globalno društvo u istoriji", koje poseduje razornu moć bez presedana u istoriji, a samim tim i logički mu pripada vodeća uloga. Izvor američke moći, Bžežinski vidi u superiornoj organizaciji Amerike tj. njenoj mogućnosti da brzo mobilizuje ogromne ekonomske i tehnološke resurse za vojne potrebe. Po Bžežinskom, Amerika je superiorna u četiri odlučujuća domena globalne moći: *vojnom* (ona ima nedostižne mogućnosti dostizanja udaljenih krajeva sveta), *ekonomskom* (ona je ostala osnovni pokretač globalnog rasta), *tehnološkom* (zadržala je vođstvo u ključnim oblastima inovacija) i *kulturnom* (poseduje privlačnost bez konkurencije). Upravo kombinacija sva četiri ova atributa čini Ameriku jedinom sveobuhvatnom globalnom silom (Bžežinski, 2001:28). Naime, globalne društvene promene, koje su rezultirale krajem hladnog rata, na sceni su ostavile jedinu preostalu supersilu i zemlju sa najvećom moći, Sjedinjene Američke Države, koja je nastojala iskoristiti postojeće stanje za ostvarivanje svojih ideja i interesa. Takva nastojanja odlikuje nekoliko bitnih karakteristika. Protežiranje *univerzalnih vrednosti* američkih principa, običaja i ustanova, veličanjem američkih vrlina i moći, jeste opšta

---

³ Ovde se, pre svega, misli na sposobnost države da obezbedi odgovarajući kvalitet i potrebnu zaštitu vlasničkih prava, odgovarajući kvalitet i efikasnost građanskih usluga, ličnu bezbednost ljudi i odgovarajuće obrazovanje sopstvenog stanovništva.

⁴ Riječ "tehnotronično" nastala je komponovanjem riječi "tehnologija" i "elektronika", a njen idejni tvorac je Zbignjev Bžežinski.

karakteristika iz koje proizilaze sve ostale. *Demokratski* ideali i širenje demokratskog oblika vlasti, često nasilnim putem i pod plaštom zaštite ljudskih prava i sloboda, postaju glavni aduti uspostavljanja "novog svetskog poretka". Do izražaja posebno dolazi *američka vojna moć*, koja se ogleda u superiornosti i sofisticiranosti vojnog naoružanja i opreme. Nadalje, o *američkom ekonomskom modelu*, koji insistira na svetskoj slobodnoj trgovini i nesputanoj konkurenciji, govori se kao o najboljem ekonomskom modelu za sve ostale države i nužnosti njegovog prihvatanja i sprovođenja u svim zemljama. Posebno se ističe *tehnološki aspekt* američke dominacije, gdje su SAD zadržale vođstvo u ključnim oblastima tehnologije i inovacija. Ukazuje se na neophodnost američke nacije u svetu, putem amerikanizacije sveta, čime se nameće *američki kulturni identitet* drugim nacijama i civilizacijama, što dovodi do postepenog imitiranja američkog načina života, širom sveta. Na osnovu navedenog, SAD sebe označavaju kao: "dobronamjerni hegemon (*benevolent hegemon*)"⁵, gde američka globalna hegemonija obuhvata jedan razvijen sistem saveza i koalicija koje faktički obuhvataju čitavu planetu i "prvu neimperijalističku supersilu" (*first nonimperialist superpower*), nastojeći, pri tome, da na svaki način očuvaju poziciju jedine globalne supersile⁶.

Globalne društvene promene, koje su nastale usled procesa globalizacije i uspostavljanja "novog svetskog poretka", pojačale su asimetriju snaga i postale pretnja međunarodnoj bezbednosti. Ovde se prvenstveno misli na asimetriju snaga državnih subjekata, s jedne strane, i nedržavnih nosilaca ugrožavanja bezbednosti, s druge strane. Asimetrija snaga je svesno odsustvo simetrije i podrazumeva odbijanje pravila borbe koja nameće protivnik, čineći tako sve operacije potpuno nepravednim, što pretpostavlja istovremeno korišćenje snaga mimo njihove osnovne namene i, naročito, onih koje su izvan svake sumnje (kao što su civili), zatim oružja protiv kojih sredstva zaštite nisu uvek prilagođena (oružja za masovno uništenje), metoda koji negiraju konvencionalni način ratovanja (gerila, terorizam), mesta sukobljavanja koja se ne mogu predvideti (uži delovi grada, javna mesta) i faktora iznenađenja, pri čemu je ova poslednja karakteristika najznačajnija (Kurmon, Ribnikar: 2003:20). Iz ovako koncipirane definicije asimetrije proizilazi

---

⁵ On je hegemonistički u smislu da se države okupljaju oko Sjedinjenih Država, kao oko centra, pri čemu se reflektuju politički mehanizmi i organizacioni principi u američkom stilu.

⁶ "U svetu bez primata Sjedinjenih Država bilo bi mnogo više nasilja i nereda, a manje demokratije i privrednog rasta, nego u svetu u kojem bi i dalje Sjedinjene Države nastavile da imaju više uticaja od bilo koje druge zemlje u vođenju svetskih poslova. Očuvanje međunarodnog primata Sjedinjenih Država je ključno ne samo za blagostanje i bezbednost Amerikanaca već i za budućnost slobode, demokratije, slobodne ekonomije i međunarodnog poretka u svetu."; (Huntington, 1993:83).

da se asimetrični sukobi ogledaju u asimetriji snaga, sredstava, metoda, mesta i faktora. Praktično posmatrano, asimetrija podrazumeva neusklađenost snaga, sredstava i metoda borbe i suprotstavljanja terorizmu i organizovanom kriminalitetu, kao globalnim bezbednosnim problemima.

Terorizam⁷ kao izazov globalnoj bezbednosti

Iako terorizam nije novi fenomen, globalne društvene promene koje su na sceni, u velikoj meri utiču na karakter terorizma. One dovode do promena u trendovima, tendencijama i kretanjima terorizma što utiče na aktuelni i mogući terorizam. Pri tome se javljaju novi pojavni oblici terorizma i do izražaja dolaze određene, specifične karakteristike terorizma. Teroristički akti (poput onoga od 11. septembra 2001. godine) ne vodi se na omeđenim područjima, a teroristi ne objavljuju svoj identitet, niti se izjašnjavaju o svrsi svojih koraka. Teroristički akti, kao takvi, medijski su praćeni, tj. kvalitetni, a ne obavezno brojni. Javlja se bezbroj oblika terorizma, a svaki je različit po svojim političkim ciljevima, sredstvima i mrežama kojima raspolaže, a pored razaranja, efekat kojem se teži jeste izazivanje straha. Isto tako evidentirane su i promene u terorističkim organizacijama, kao nosiocima terorizma. Terorističke organizacije su decentralizovane i deluju preko nehijerarhijskih mreža. Uklanjanjem terorističkog vođe, mreža ne nestaje, niti njena snaga slabi. Nove terorističke organizacije predstavljaju posebnu vrstu mreže, mreže koja nema ni centra ni periferije. Teroristička mreža funkcioniše fluidno, brzo, diskontinuirano i neformalno. Ona povezuje ljude jednakih interesa, bez obzira na područnu pripadnost. Događaji se odvijaju istovremeno i svuda. Mreže tako stvaraju novi "fraktalni" tip društvenih odnosa, stvara se novi internacionalni identitet. Shodno tome, terorizam se, pod uticajem globalnih društvenih promena, proglašava "ratnim činom", pri čemu se radi o novom tipu rata, o ratu bez terena i ratišta. U borbi protiv terorizma, neprijatelj je bez imena i profila. Pri tome, pravi se razlika između rata i terorizma: konvencionalno oružje u terorizmu igra sve manju ulogu, dok na nuklearne prietnje terorizam nije osetljiv. U sukobima vlada asimetrija: države stoje nasuprot transnacionalnim terorističkim organizacijama, teroristi znaju svoje ciljeve, dok države ne znaju gde da uzvrate; nasuprot ogromnom državnom aparatu bezbednosti, obično stoji manja grupa terorista. Ovakav terorizam pojedini teoretičari terorizma nazivaju

---

⁷ Terorizam se može definisati kao primena smišljenog, organizovanog i sistemskog nasilja nedržavnog ili državnog subjekta nad izabranom ili nasumičnom žrtvom, radi izazivanja straha ili drugih psihičkih reakcija kod šireg kruga ljudi, u cilju ostvarivanja postavljenih terorističkih ciljeva, koji su najčešće političke prirode (Šikman, 2006:77).

"hiperterorizam" i smatraju da je terorizam asimetrični rat globalnog sveta⁸. Teoretičari ove teorije terorizma, smatraju da je hiperterorizam produkt procesa globalizacije; poput multinacionalnih kompanija, i terorizam je bez države, pa koristi sive zone planete, one u kojima nema pravno – političkih struktura i kontrole. Pre nego što je hiperterorizam nastao kao pojam, pojedini teoretičari terorizma govorili su o "superterorizmu", čija su sredstva i rezultati zastrašujući (Beonist, 2001).

Polazeći od navedenog, može se konstatovati da terorističke organizacije, kao nosioci terorizma predstavljaju jednu stranu u asimetričnom sukobu, nasuprot državi, kao nosiocu protivterorističke borbe. Nove dimenzije terorizma, oslikane prvenstveno u samoubilačkom terorizmu, jesu istinski asimetrični faktor. Spremnost žrtvovanja vlastitog života, radi ostvarivanja terorističkih ciljeva, odgovara asimetričnoj logici, kojoj nijedno sredstvo neće biti strano, samo da bi se ostvarili postavljeni teroristički ciljevi. Dakle, terorističke organizacije nastoje da po svaku cenu postignu rezultate slične onima koje su dostupni državama. Prema mišljenju Marka Jürgensmajera (*Mark Jungesmejer*), terorističke grupe se prema svojim ubilačkim sposobnostima ne mogu porediti sa vladama kojima na raspolaganju stoji vojni potencijal; njihova brojnost, odanost i nepredvidivost omogućava im da steknu uticaj koji je potpuno neprimeran njihovim "mršavim vojničkim resursima" (Jungesmejer, 2000:5).

Analizirajući globalne terorističke aktivnosti u proteklih 30 godina, može se primetiti da teroristički napadi postaju sve smrtonosniji, a broj terorističkih napada koji za posledicu imaju mnogo mrtvih, raste. Takođe, uočljivo je da terorističke taktike ostaju nepromenjene: bombaški (samoubilački) napadi, oružani napadi, atentati i otmice i dalje se primenjuju, u najvećoj meri. Analizirajući terorističku aktivnost u pogledu neposrednih žrtava po regijama, uočljivo je da Evropa, Latinska Amerika i Bliski Istok imaju najviši stepen terorističkih pretnji. Takav trend žrtava nastavljen je tokom XXI veka, što je rezultiralo stotinama terorističkih operacija u svetu. Međunarodne žrtve 2001. po regijama: Afrika – 33 napada, 90 poginulih; Azija – 68 napada, 180 poginulih; Južna Amerika – 194 napada, 2 poginula; Bliski Istok – 29 napada, 62 poginula; Sjeverna Amerika – 4 napada, 3.235 poginula; Zapadna Evropa – 17 napada, 3 poginula; Evroazija – 3 napada, bez poginulih. Ukupan broj poginulih u terorističkim napadima u 2001. godini iznosi 3.547 žrtava⁹.

---

⁸ Za utemeljivača ove teorije smatra se poznati francuski filozof i publicist Alen de Beonist (*Alain de Benoist*).

⁹ Handbook: *The Police Role in Combating Terrorism*, I L E A – Budapest, Diplomatic Security Service, Antiterrorism Assistance Program, Budapest, February, 2004.

Samoubilački terorizam¹⁰ doživljava svoju ekspanziju kroz svakodnevne samoubilačke terorističke napade širom sveta. Robert Pape (*Robert A. Pape*), američki, politikolog, sproveo je opsežnu kvantitativnu analizu samoubilačkog terorizma i došao do zaključka da broj samoubilačkih terorističkih napada kontinuirano raste u proteklih dvadesetak godina. Pape navodi da je otprilike sa tri izvedena samoubilačka teroristička napada godišnje osamdesetih godina, broj takvih akcija devedesetih narastao na desetak, da bi u XXI veku dostigao impresivnih pedeset napada godišnje. Rezultati izgledaju još dramatičniji ako se broj izvedenih samoubilačkih terorističkih napada stavi u odnos prema ukupnom broju terorističkih napada, koji je u znatnom padu. U odnosu na osamdesete godine, broj terorističkih napada u svetu je prepolovljen, tako da je 1987. godine u svetu bilo 666 različitih terorističkih napada, dok je 2001. godine bilo 348 terorističkih napada (Pape, 1997). U periodu od 1.1.1995. do 1.6.2005., ukupno je izvršen 231 samoubilački teroristički napad, od čega je najveći broj samoubilačkih terorističkih napada izvršen 2003. godine¹¹. Analizom samoubilačkih terorističkih napada u svetu, u periodu od 1.1.1995. godine do 1.6.2005. godine, konstatovano je da je ukupno izvršen 231 samoubilački teroristički napad u svetu, poginule 8.673 osobe, a povređeno, prema dostupnim izvorima, 15.459 ljudi. Samoubilačkim terorizmom ugroženo je sedam regiona u svetu, i to: Afrički, Azijski, Evroazijski, Evropski, Latinoamerički, Srednjeamerički i Bliskoistočni region, kao region najugroženiji samoubilačkim terorizmom¹². Nadalje, samoubilačkim terorizmom ugroženo je 28 država u navedenim regionima, a najveći broj samoubilačkih terorističkih napada izveden je u Izraelu, dok je najveći broj poginulih u samoubilačkim terorističkim napadima, ne računajući broj poginulih u sa-

---

¹⁰ Skot Atran (*Scott Atran*) samoubilački terorizam definiše kao teroristički akt u kome napadač uništava ili nastoji da uništi cilj, žrtvujući pri tome, svesno i vlastiti život (Scott, 2003).

¹¹ Za analizu samoubilačkih terorističkih napada u svetu u vremenskom periodu 1.1.1995 – 1.6.2005. godine korišćeni su statistički podaci (godišnji i periodični izveštaji organa i službi bezbednosti zemalja koje su ugrožene samoubilačkim terorizmom), statistički izveštaji, i drugi dostupni statistički podaci od značaja za sagledavanje samoubilačkog terorizma. Za analizu samoubilačkog terorizma u navedenom vremenskom periodu, korišćeni su podaci Stejt Departmenta SAD (Department of State, *Patterns of Global Terrorism 2004, 2003, 2002, 2001, archive*), Ministarstva spoljnih poslova Izraela (Israel Ministry of Foreign Affairs, *Suicide and Other bombing Attacks in Israel Since the Declarations of Principles*), Centra za istraživanje terorizma (Terrorism Research Center, *Terrorist Attack Archives*), kao i drugih relevantnih izvora (*List of terrorist incidents, Victims of terror CNN*) (Šikman, 2006:163,164).

¹² *Afrički region* obuhvata prostor centralne i južne Afrike, *azijski region* obuhvata prostor centralne i istočne Azije, *evroazijski region* obuhvata prostor Ruske Federacije i Turske, *Evropski region* odnosi se na evropski kontinent, *Latinoamerički region* obuhvata prostor Južne Amerike, *Srednjeamerički region* odnosi se na SAD, a *Bliskoistočni region* obuhvata prostor severne Afrike i Arabijskog poluostrva.

moubilačkim terorističkim napadima 11. septembra 2001. godine na SAD, u Iraku. Analizom je utvrđeno da 16 terorističkih organizacija primenjuje samoubilački terorizam, a najveći broj samoubilačkih terorističkih napada su izvele frakcije terorističkih organizacija koje deluju u Iraku i terorističke organizacije koje deluju na Bliskom Istoku. Najveći broj poginulih je u samoubilačkim terorističkim napadima koje je izvela teroristička mreža Al Kaida. Najčešća meta samoubilačkog terorizma jesu vojni i policijski objekti, zatim prevozna sredstva (autobus, voz, itd.), autobuske stanice, hoteli, tržni centri, verski objekti (crkve, džamije, sinagoge, itd.), diplomatski objekti (ambasade, konzulati, itd.), gradski trgovi itd., dok je najveći broj poginulih u onim samoubilačkim terorističkim napadima u kojima su mete samoubilačkog terorizma državni, vojni i policijski objekti. Samoubilačke terorističke napade najčešće izvode teroristi – bombaši samoubice korišćenjem eksploziva obavijenog oko tela i upotrebom automobila, a zastupljeni su i ostali oblici samoubilačkog terorizma (Šikman, 2006: 163,164).

U uslovima globalnih društvenih promena, stalno je prisutna teroristička pretnja svetu oružjem za masovno uništenje, tj. nuklearnim, hemijskim i biološkim terorizmom. Međutim, ono što je bitno navesti jeste da je mogućnost upotrebe nuklearnog, hemijskog i biološkog oružja u terorističke svrhe sasvim realna. Ta mogućnost zasnovana je na činjenici da terorističke organizacije pokušavaju da dođu u posjed nuklearnog, hemijskog i biološkog oružja, te na činjenici da su do sada ispoljene određene forme hemijskog i biološkog terorizma. Istraživanje koje je sproveo 80 američkih naučnika ukazuje na to da je mogućnost napada oružjem za masovno uništenje vrlo velika i da dostiže 70 posto. Najveću opasnost, prema navedenoj studiji, od napada oružjem za masovno uništenje predstavlja radiološko oružje ili tzv. "prljava bomba", u kojoj se radioaktivni materijal raspršuje konvencionalnim eksplozivom. Drugu po redu opasnost predstavlja napad hemijskim i biološkim oružjem, dok je nuklearni napad najmanje verovatan. Pojedini autori navode postojanje sve većeg broja nekonvencionalnih, ili nihilističkih i apokaliptičkih grupa koje ciljaju na veći broj žrtava i na veći stepen uništenja. To su teroristi naoružani oružjem za masovno uništenje¹³ (*Weapons of mass Destruction – WMD*), koji imaju nameru i odlučnost da ga upotrebe (Jović, Savić, 2004:63). Upotrebom nuklearnog, hemijskog i biološkog oružja

---

¹³ Oružje masovnog uništenja (*Weapons of Mass Destruction*) definisano je kao: (1) bilo kakva destruktivna naprava, bilo koji eksploziv, upaljiv ili otrovan gas, bomba, granata, raketa sa punjenjem sa više od 113.40 g, projektil sa eksplozivnim punjenjem sa više od 7.08 g, mina ili naprava slična navedenim; (2) otrovan gas; (3) bilo koje oružje koje uključuje bolest ili organizam koji izaziva bolest i (4) bilo koje oružje osmišljeno da ispusti radijaciju na nivou opasnom po ljudski život.

u terorističke svrhe, uticalo bi se na bezbednost pojedinih država, regiona, kao i međunarodne zajednice u celini. Prvenstveno su ugrožene one države koje na svojoj teritoriji imaju NHB postrojenja, ali i druge države na koje bi se mogla proširiti kontaminacija. Mnogi teoretičari terorizma ukazuju na opasnost od nuklearnog, hemijskog i biološkog terorizma. Valter Loker (*Walter Laqueur*) ukazuje na sve veću sklonost verski motivisanih terorista ka upotrebi oružja za masovno uništenje za ostvarivanje svojih ciljeva. Brian Klark (*Clark Brian*) ukazuje na opasnost od nuklearnog, hemijskog i biološkog terorizma i tvrdi da će onog trenutka kada teroristi počnu da koriste tehnologiju, politički terorizam postati najveći problem u svetu. Svoje tvrdnje dokazuje trima stvarima: *prvo*, nuklearni otpad nije adekvatno zaštićen i može se vrlo lako ukrasti, *drugo*, on veruje da su fabrike za proizvodnju hemikalija nedovoljno obezbeđene i da se hemijsko i biološko oružje može vrlo lako ukrasti, kao i nuklearni otpad, *treće*, smatra da transportni sistem za prenos opasnog hemijskog i biološkog oružja nema propisanu zaštitu (Clark, 1980). Marta Krenšo (*Martha Crenshaw*) ukazuje na širenje nuklearnog materijala na međunarodnom planu, te smatra da obilje nuklearnog materijala povećava verovatnoću nuklearnog terorizma u budućnosti. Džesika Stern (*Jesika Stern*) navodi pet međusobno povezanih razvoja situacije koji bi mogli doprineti povećanoj mogućnosti upotrebe oružja za masovno uništenje u terorističke svrhe. *Prvo*, oružje za masovno uništenje je posebno dragoceno onim teroristima koji žele da prizovu osećaj božanske osvete, da pokažu koliko su dobri poznavaoi nauke, da ubiju mnogo ljudi, da izazovu strah ili da se osvete državama koje su u prošlosti upotrebljavale takvo oružje. *Drugo*, ona pominje promenu motivacije terorista, navodeći pri tome *ad hoc* grupe motivisane verskim uverenjima ili verskom osvetom, zatim nasilne desničarske ekstremiste i sekte koje veruju u apokalipsu i milenijumski preokret. *Treće*, raspadom SSSR pojavilo se na crnoj berzi mnogo oružja, komponenti i stručnog znanja, u čiji posed bi mogle doći terorističke organizacije, koje bi ovo upotrebile u terorističke svrhe. *Četvrto*, povećava se proizvodnja hemijskog i biološkog oružja čak i u državama za koje se zna da su sponzori terorizma, dok pak druge vlade (kineska, ruska, sjevernokorejska) izvoze opremu koja može biti iskorišćena i za proizvodnju oružja za masovno uništenje. *Peto*, napredovanje tehnologije učinilo je nuklearni, hemijski i biološki terorizam izvodljivijim nego ikada ranije, (npr. Internet, usavršavanje opreme za fermentiranje, nove tehnologije za oblaganje mikroorganizama, itd) (Stern, 2004:11-13). Brus Hofman (*Bruce Hoffman*) ukazuje na zastarelost razmišljanja o potencijalnoj upotrebi oružja za masovno uništenje od strane terorista, te zaključuje da će verski teroristi (zbog naročitih karakteristika, opravdanja i misaonih sklopova verskih i "kvaziverskih", u poređenju sa sekularnim teroristima), najverovatnije biti prvi nedržavni

zločinci koji će upotrebiti oružje za masovno uništenje (Hofman, 2000:174,175).

Kada je reč o terorističkim organizacijama, vidan je postojan rast broja pojedinaca i organizacija koje su voljne da sprovode terorizam. Od devedesetih godina uočljiva je regrutacija terorista širom sveta, uspostavljanje terorističkih kampova za obuku, ujedinjenje militantnih grupa u Indoneziji, Filipinima, Singapuru, Maleziji, Tajlandu i Mianmaru. Izražena je tendencija mrežnog organizovanja terorističkih organizacija. Najbolji primer je teroristička mreža "Al Kaida". Terorističke ćelije "Al Kaide" nalaze se u Jugoistočnoj Aziji, gde i postoji najveća koncentracija članova "Al Kaide" izvan granica Afganistana i Pakistana, u kojima se nalaze njene matične ćelije. U 35 zemalja širom sveta postoje operativne terorističke ćelije "Al Kaide".

Na osnovu navedene analize terorističke aktivnosti, može se konstatovati da je pretnja savremenom svetu terorizmom velika, s obzirom na to da je broj država koje su opterećene terorizmom veliki, a da sve više terorističkih organizacija primenjuje terorizam. Takođe, veliki broj terorističkih napada sa velikim brojem poginulih i povređenih, kao i velike materijalne štete, ukazuju na opasnost od ovog oblika ugrožavanja bezbednosti savremenog sveta, dok savremeni svet nema adekvatan sistem zaštite od terorizma. Pored navedenog prisutna je tendencija aktuelizacije pojedinih oblika terorizma kao što je samoubilački terorizam, ali i stalna teroristička pretnja novim oblicima terorizma, kao što su nuklearni, hemijski i biološki terorizam.

Organizovani kriminalitet¹⁴ kao izazov globalnoj bezbednosti

U kontekstu sveukupnih negativnih društvenih pojava organizovani kriminalitet zauzima posebno mesto, s obzirom na njegovu prisutnost i trend stalne ekspanzije, te tendencije da se ispoljava kroz nove pojavne oblike, sa visokim stepenom organizovanosti, tajnosti i internacionalizacije, prilagođavajući se pri tome društveno – ekonomskim i političkim odnosima svake zemlje. Organizovani kriminalitet, kao i ostali oblici kriminaliteta jeste društveno negativna i sankcionisana pojava, te predstavlja izražen izazov ne samo unutrašnjoj, već i globalnoj bezbednosti i javlja se, ne samo kao kriminalistički, već i globalni bezbednosni problem, s obzirom na njegovu transnacionalizaciju. Naime organizovani kriminalitet, kao i terorizam, su postali najveće post-Hladnoratovske pretnje globalnoj bezbednosti, pri čemu ugrožavaju bezbednost svih država (u manjem ili većem obimu), pojedinih regiona, pa čak i međunarodne zajednice. Transnacionalni organizovani kriminalitet i transnacionalne kriminalne organizacije, kao nosioci takvog oblika kriminaliteta, danas predstavljaju nove pretnje bezbednosti većine država¹⁵. Organizovani kriminalitet, kao takav, pojavljuje se u svim državama, kako onim dobro razvijenim i uređenim državama, tako i u onim društveno nestabilnim i neuređenim državama, pri čemu organizovani kriminalitet podjednako pogađa kako državu i njeno uređenje, tako i

---

¹⁴ Hauard Abadinski (*Howard Abadinsky*) organizovani kriminalitet definiše kao neideološko udruženje, koje uključuje određen broj blisko povezanih lica, hijerarhijski organizovanih, sa najmanje tri nivoa/ranga, radi sticanja profita i moći uključivanjem u legalne i nelegalne aktivnosti. Pozicije u hijerarhiji i pozicije funkcionalne specijalizacije moraju da budu prenesena na osnovu srodstva ili prijateljstva, ili racionalno prenesene s obzirom na veštinu onoga kome se određena pozicija dodeljuje. Stalnost članstva se podrazumeva, a članovi teže da očuvaju integritet svog udruženja i aktivnost u sleđenju ciljeva organizacije. Organizacija izbegava konkurenciju i teži monopolu u odnosu na određenu industrijsku granu, odnosno na teritorijalnoj osnovi. Organizacije je voljna da upotrebi nasilje ili da se služi podmićivanjem radi ostvarivanja svojih ciljeva, odnosno radi obezbeđenja discipline. Članstvo je restriktivnog karaktera, mada nečlanovi mogu da budu uključen u aktivnosti u izuzetnim slučajevima. Postoje eksplicitna pravila, verbalna ili pisana, čija se primena obezbeđuje pretnjom određenim sankcijama, uključujući i ubistvo (Abdinsky, 1990:5).

¹⁵ Bivši Direktor CIA-e, R. James Woolsey, opisao je teškoće primene tradicionalne nacionalne bezbednosne politike u odnosu na transnacionalni organizovani kriminalitet, navodeći da su: "oruđa diplomatije nedelotvorna i zanemariva u suprotstavljanju transnacionalnim kriminalnim grupama, za razliku od hladnoratovskog perioda kada je diplomatija imala ključnu ulogu, jer bez obzira što sporazum nije bio moguć, komunikacija je bila, ipak, ostvariva, što nije slučaj u svetu organizovanog kriminaliteta. Iako mi pregovaramo s našim ključnim saveznicima i prijatelji prema boljem napadu problema, nema pregovaračkog stola gdje mi možemo pokušati rešiti problem ili postići sporazum ili kompromis sa kriminalcima". (Stephens, 1996)

društvene i privatne interese građana, uključujući i njihov život, primenom raznih oblika nasilja. U nekim zemljama, čak i razvijenim zemljama, agencije za sprovođenje zakona ne mogu biti zakonita alternativa prema kriminalnom sektoru. Institucionalizovana korupcija, kao ključni problem, dovodi do povezivanja agencija za sprovođenje zakona sa kriminalnim sektorom u pojedinim regijama u svetu, što znači da kriminalci mogu platiti za usluge unutar ili izvan vladinih institucija. Kao ilustraciju ovakve konstatacije dovoljno je navesti činjenicu da je u Evropi samo u 2000. godini identifikovano 1.000 novih organizovanih kriminalnih grupa, odnosno da je na području Evropske unije, prema podacima Evropolu u 2002. godini figuriralo oko 4.000 organizovanih kriminalnih grupa, sa približno 40.000 članova (Bejatović, 2005:69).

Organizovani kriminalitet kao izazov globalnoj bezbednosti može se posmatrati u kontekstu transnacionalnog organizovanog kriminaliteta. Transnacionalni organizovani kriminalitet često se razmatra kao jedna od velikih pretnji ljudskoj sigurnosti, zato što ometa društveni, ekonomski, politički i kulturni razvoj društava u celom svetu. Transnacionalni organizovani kriminalitet je višedimenzionalan fenomen koji se ispoljava u različitim aktivnostima, između ostalog mogu se izdvojiti određeni načini transnacionalnog organizovanog kriminalnog delovanja, kao što su: transnacionalni organizovani kriminalitet u vezi sa drogama (narko-kriminalitet), transnacionalni organizovani kriminalitet u vezi sa trgovinom ljudskim bićima, transnacionalni organizovani kriminalite u vezi sa krijumčarenjem oružja i municijom, transnacionalni organizovani kriminalitet u vezi sa radioaktivnim materijalima i materijalima koji mogu biti iskorišteni za konstrukciju oružja za masovno uništenje, organizovana prostitucija i trgovina belim robljem, transnacionalni organizovani kriminalitet u oblasti finansijsko-privrednog poslovanja, uključujući pranje novca, transnacionalni organizovani ekonomski korporacijski kriminalitet, transnacionalni organizovani kriminalitet u vezi sa kulturno istorijskim dobrima i ostalom vrednom robom, transnacionalni organizovani kriminalitet u vezi sa falsifikovanjem (novca, dokumenata, itd.), transnacionalni organizovani kriminalitet u vezi sa kockanjem, organizovani nasilnički kriminalitet (reket), itd. U poslednje vreme uočena je tendencija novih pojava oblika organizovanog kriminaliteta, kao što su: kockanje putem interneta (online sportske kladionice, online kockarnice, velike šeme pranja novca, itd.), manipulacije na berzama (šeme podizanja i obaranja vrednosti), prevare putem hipoteka (nepoštene procene, nepošteni kreditori, kupovina imovine po nestvarnoj vrednosti, osiguranje imovine po fiktivnim vrednostima), prevare kreditnim karticama, visokotarifni telefonski razgovori (enormno visoki telefonski računi), itd.

Pored navedenih nelegalnih aktivnosti, kriminalne organizacije se bave i pravno dozvoljenim aktivnostima, koje su poznato kao kriminalno ulaganje u legalne poslove i legalni biznis. Legalno poslovanje i legalni biznis kriminalnih organizacija ogleda se u ulaganjima novca u legalne pravne poslove, legalne privredne, poslovne i finansijske institucije. Kriminalci nastoje da ostvare dodatnu korist legalnim poslovanjem. Na primer, organizovane kriminalne grupe, naročito one transnacionalne, nastoje da preuzmu kontrolu nad bankarskim sektorom, što je naročito važno za legalizaciju stečene imovine. U ovim slučajevima se radi o "pranju novca", s obzirom da se radi o novcu stečenom na nelegalan način, koji se na ovaj način prevodi u legalno poslovanje. Pranje novca direktno negativno utiče na rast i dobrobit zemlje, a naročito pogađa zemlje u razvoju, jer količina novca koja se legalizuje sistemom pranja novca ima potencijal da uguši započete ekonomske reforme.

Programska platforma organizovanog kriminaliteta uopšte, a samim tim i transnacionalnog organizovanog kriminaliteta, je pretežno usmerena na ostvarivanje profita, ekonomskog monopola i ekonomske moći, uz minimalne rizike, kao i naknadnu legalizaciju stečenog profita, monopola i moći. Ovo su prioritetni ciljevi organizovanog kriminaliteta, te je organizovana kriminalna delatnost usmerena u tom pravcu, dok se ostali ciljevi (npr. politička moć) javljaju kao sporedni ciljevi i propratni efekti organizovanog kriminaliteta. Ostvarivanje profita predstavlja polazni cilj kriminalne organizacije, koji kasnije prerasta u uvećavanje tog profita. Iz tog razloga pojedini autori organizovanog kriminaliteta opisuju kao "zločinačka preduzeća" izbegavajući termin organizovanog kriminaliteta (Duyne, 1996:53). Postepeno sa ovim ciljem, kriminalne organizacije stiče i potrebni ekonomski monopol, što nadalje predstavlja polaznu osnovu za sticanje ekonomske moći. Ostvarivanjem ekonomskog monopola stvaraju se temelji za ostvarivanje ekonomske moći, što otvara mogućnosti nosiocima organizovanog kriminaliteta za sticanje i ostalih oblika moći, pre svega političke moći. Prisutni su različiti modaliteti uticaja na državne organe, pojedince i druge subjekte socijalne kontrole. Ostvarivanje uticaja na državne organe, pojedince i druge subjekte socijalne kontrole omogućava kriminalnim organizacijama ostvarivanje postavljenih kriminalnih ciljeva i nesmetano delovanje u nacionalnim okvirima date zemlje, a vrlo često i na međunarodnom nivou. Ostvarivanje uticaja, odnosno povezivanje organizovanog kriminaliteta sa državnim organima, pojedincima i drugim subjektima socijalne kontrole obično se ostvaruje putem korupcije, navedenih kategorija, koja se najčešće ispoljava u širokim korupcijskim radnjama prema državnim i političkim funkcionerima, ali i drugim

subjektima javnog života kao što su sredstva masovnog informisanja, nevladine organizacije, itd. Pored toga, prisutni su načini ostvarivanja uticaja na državne organe, pojedince i druge subjekte socijalne kontrole putem nasilja i zastrašivanja. Nasilje se najčešće ogleda u gruboj upotrebi sile, putem različitih načina i sredstava. Jedna od karakteristika nasilja koje se primenjuje u vršenju krivičnih djela organizovanog kriminaliteta je njegova nesrazmjernost, radi ostvarivanja određenog cilja.

Analizirajući navedeno, jasno je da transnacionalni organizovani kriminalitet danas više ne poznaje granice država i režima. Mreže dobro organizovanih kriminalaca svih nacija i boja bave se raznim unosnim "poslovima" a najčešće onim koji se tiču trgovine drogom, oružjem, narkoticima i ljudskim bićima, iz prostog razloga jer donose velike profite. Organizovane kriminalne grupe koje karakteriše transnacionalna komponenta, kontrolišu poslovne transakcije u određenim oblastima i u pojedinim delovima sveta vršeći ucene i podmetanja, služeći se silom, pretnjom, podmićivanjem i drugim nezakonitim sredstvima, tako da uspešan biznis postaje rizičan ne samo u materijalnom nego i u fizičkom smislu. S toga se transnacionalni organizovani kriminalitet pojavljuje kao veoma izražen izazov globalnoj bezbednosti.

Odnos terorizma i organizovanog kriminaliteta

Kriminalističko shvatanje terorizma i organizovanog kriminaliteta polazi od činjenice da se terorizam i organizovani kriminalitet ne mogu shvatati odvojeno od ukupnog kriminalnog delovanja i da terorizam i organizovani kriminalitet, kao takavi predstavljaju jedane od oblika kriminaliteta. Nauke bezbednosti ove društveno negativne pojave (terorizam i organizovani kriminalitet) kategorišu kao oblike ugrožavanja bezbednosti pojedinih država, regiona, pa i međunarodne zajednice, bez obzira da li se radi o unutrašnjim ili spoljnjim oblicima ugrožavanja bezbednosti, odnosno oružanim ili neoružanim oblicima ugrožavanja bezbednosti moderne države. Posmatranje terorizma i organizovanog kriminaliteta kao oblika kriminaliteta i oblika ugrožavanja bezbednosti moderne države uslovljeno je izmenjenim shvatanjima terorizma i organizovanog kriminaliteta usled promenjenih trendova, tendencija i kretanja terorizma i organizovanog kriminaliteta u uslovima globalnih društvenih promena koje karakterišu društvene i političke odnose u savremenom svetu. Shodno navedenom, terorizam i organizovani kriminalitet prvenstveno dobija transnacionalni karakter, odlikuje ih visok stepen organizovanosti i konspirativnosti, te plansko, smišljeno i organizovano postupanje, kao i primena najsavremenijih

tehničkih i tehnoloških dostignuća u terorističke i kriminalne svrhe. Takođe, savremeni terorizam i transnacionalni organizovan kriminalitet karakteriše i velika finansijska moć terorističkih i kriminalnih organizacija stečena vršenjem različitih krivičnih dela koja spadaju u domen transnacionalnog organizovanog transnacionalnog kriminaliteta. Upravo navedene karakteristike su zajedničke i za terorizam i za organizovani kriminalitet i predstavljaju njihove bitne odrednice.

Nadalje, bitna dodirna tačka organizovanog kriminaliteta i terorizma ogleda se u finansiranju terorističkih aktivnosti. Naime, izvođenje terorističkih akata uslovljeno je postojanjem i korišćenjem određenih izvora finansiranja. Kao najčešći izvor finansiranja terorističkih aktivnosti /terorističkih organizacija javlja se kriminalna aktivnost, naklonjene države, naklonjeni pojedinci i organizacije, druge terorističke organizacije, odnosno kombinacija navedenih izvora finansiranja. Da bi se obezbedili adekvatni izvori finansiranja terorističkih akcija, terorističke organizacije pribegavaju različitim formama ispoljavanja organizovanog kriminaliteta, a naročito onih oblika organizovanog kriminaliteta koji donosi najviše profita. Jedan od najstabilnijih izvora finansiranja terorističkih organizacija, koji primenjuje većina terorističkih organizacija, je ilegalna trgovina opojnim drogama. Zbog toga se veza između ove dve forme organizovanog kriminala naziva narkoterorizam (Simonović, 2004:660). Terminom "narkokterorizam" nastoje se opisati aktivnosti grupe, koja trgovinu drogom koristi za stvaranje terorističkih fondova. Prema shvatanjima zvaničnika američke agencije DEA-a (*Drug Enforcement Administration*) narkoterorizam postoji kada grupe ili pojedinci učestvuju, direktno ili indirektno u "uzgajanju, proizvodnji, transportu ili distribuciji droga", a pribavljena finansijska sredstva koriste za terorističke aktivnosti (Wagely, 2006). U poslednje vreme pojmu narkoterorizam daje se novi sadržaj, jer terorističke organizacije ne samo da opojne droge koriste za finansiranje terorističkih aktivnosti, već koriste drogu kao oružje destrukcije protiv Zapada. Pored navedenog, terorističke organizacije se bave prodajom i kupovinom oružja na svetskom ilegalnom tržištu, čime stiču obilna finansijska sredstva. Znatno izvor finansiranja terorističke organizacije ostvaruju trgovinom ljudskim bićima, kao i organizovanom prostitucijom. Terorističke organizacije pokazuju zainteresovanost za nabavku oružja za masovno uništenje, pa je u tom smislu prisutna ilegalna trgovina nuklearnim materijalima, radioaktivnim otpadima, hemijskim i biološkim agensima i drugim opasnim materijalima. Takođe, prisutni su razni oblici finansijskih prevara, kao što je pranje novca, siva ekonomija i druge finansijske malverzacije putem kojih terorističke organizacije obezbeđuju određene izvore finansiranja. Terorističke organizacije koriste različite

metode za prebacivanje novca koji se koristi za finansiranje terorističkih organizacija. Dva su primarna metoda koje terorističke organizacije koriste za prebacivanje novca: fizički transfer novca i korišćenje finansijskih institucija. Fizički transfer novca podrazumeva prebacivanje novca fizičkim kretanjem (nošenjem) novca od strane ljudi. Fizički transfer novca terorističke organizacije vrše kurirskom vezom, korišćenjem različitih vrsta prevoznih sredstava (automobil, avion, brod, voz, itd.). Ovom metodom prebacivanja novca terorističke organizacije ostvaruju potpunu kontrolu transfera novca, ne ostavljaju nikakve papirne tragove, dok s druge strane ovaj način zahteva veći broj ljudi koji je uključen u operaciju fizičkog transfera novca, određena opremu, itd. Pored navedenog metoda, terorističke organizacije za prenos novca koriste usluge komercijanih finansijskih institucija kao što su banke, brokerske firme, kreditne unije, kazina, osiguravajuća preduzeća, humanitarne organizacije, nevladine organizacije, itd. Na ovaj način terorističke organizacije mogu da prebacuju velike sume novca u relativno kratkom vremenskom razmaku, na izuzetno udaljenim lokacijama, što predstavlja bitan faktor za odabir finansijskih institucija za transfer novca. Primetno je da terorističke organizacije koriste nove metode u transferu novca za finansiranje terorističkih aktivnosti. Pored toga, teroristi i transnacionalni kriminalci u vršenju svojih aktivnosti (terorističkih ili organizovanih kriminalnih) sve više upotrebljavaju savremene informatičke tehnologije. To dovodi do visokog nivoa specijalizacije unutar kriminalnih ili terorističkih organizacija, koje karakteriše posebno specijalizacija u tehničkim i informatičkim oblastima. Mogućnosti informatičkih tehnologija usmerene ne samo na vršenje terorističke ili kriminalne delatnosti, već i na modernije organizovanje terorističkih i kriminalnih grupa, što se ogleda u novom pristupu mrežnog organizovanja terorističkih i kriminalnih organizacija. Tako za razliku od tradicionalanih kriminalnih organizacija mafijaškog tipa, strogo hijerarhijskih ustrojenih terorističkih organizacija, nove savremene kriminalne ili terorističke organizacije udružuju se u kriminalne ili terorističke mreže, koje karakteriše velika fleksibilnost i visoka mobilnost. Na bazi toga, povećana je teroristička i transnacionalna kriminalna aktivnost koja ima globalne razmjere, jer omogućava brzo delovanje kriminalnih i terorističkih organizacija širom sveta (Shelley, 2003).

Pored navedenih zajedničkih ili dodirnih tačaka između terorizma i organizovanog kriminaliteta bitno je navesti ključnu razliku između terorizma i organizovanog kriminaliteta, koja se ogleda u krajnjim ciljevima terorizma i organizovanog kriminaliteta. Naime, opšte je poznato da se terorističkim aktom žele ostvariti određeni politički ciljevi. Lepeza političkih ciljeva koji se žele ostvariti terorizmom je široka, i zahteva sagledavanje svih aspekata,

koji terorističkom aktu daju elemenat političnosti. Najčešće se radi o neusklađenosti političkih ciljeva i sredstava za njihovo ostvarivanje, što znači da se politički ciljevi nastoje ostvariti na nedozvoljen i društvenim normama neprihvatljiv način. Potrebno je napomenuti da se terorizmom mogu ostvarivati i određeni kriminalni ciljevi. O kriminalnom terorizmu govori se ako je nasilje primarno usmereno protiv imovine. Međutim, činjenica je da se terorizmu pridaje mnogo veći značaj, ako se utvrdi da on ima političke ciljeve. Za razliku od terorizma, osnovni cilj organizovanog kriminaliteta ima ekonomsku dimenziju, odnosno ostvarivanje i uvećavanje profita, bogaćenje i jačanje ekonomske moći organizovanih kriminalnih grupa.

Naposletku, može se konstatovati tendencija učvršćivanja veze između terorizma i transnacionalnog organizovanog kriminaliteta, koja će biti nastavljen i u budućnosti. Udruživanje transnacionalnog organizovanog kriminaliteta, terorizma i korupcije ogleda se u duboko i trajno uspostavljenim vezama. Visoko korumpirana društva daju malo prilika za zakonitu društvenu reakciju usmerenu prema ovim pojavama, a visoka razina korupcija je sredstvo zastrašivanja privrednom rastu i ulaganju. Pod ovim prilikama, transnacionalne organizovane kriminalne delatnosti predstavljaju poželjnu ekonomsku alternativu (Sen, 1997:150-153). Tome doprinose i ekonomska i politička stanja koja daju povoda ovim oblicima kriminaliteta i oblicima ugrožavanja bezbednosti moderne države. Upravo su to specifični faktori okoline koji omogućavaju razvijanje i povezivanje terorizma i organizovanog kriminaliteta kao izazova globalnoj bezbednosti (Farer, 1999:244-252).

Zaključna razmatranja

Terorizam i organizovani kriminalitet predstavljaju izražene izazove globalnoj bezbednosti i javljaju se kao globalni bezbednosni problemi. Tome su doprineli značajni geopolitički događaji i globalne društvene promene, kao rezultat tih događaja. Globalne društvene promene u političkoj, ekonomskoj, socijalnoj i normativnoj sferi društvenog života utiču na povećanje i bitno menjanje pojava oblika terorizma i organizovanog kriminaliteta, a teroristička i kriminalna aktivnost se, sve češće, vrši na drugačiji način i drugačijim sredstvima, u odnosu na raniji period. Može se reći da su terorizam i organizovani kriminalitet, odnosno njihovi nosoci (teroristi i profesionalni kriminalci) veliki korisnici globalizacije, zato što su iskoristili produkte globalizacije, kao što su otvorene granice, velika međunarodna mobilnost, brže i sigurnije komunikacije i drugo, za ostvarivanje postavljenih terorističkih i kriminalnih ciljeva. Iako su informatičke tehnolo-

gije omogućile izuzetan pristup informacijama i demokratizaciji društva, ovaj razvoj iskoristili su antisocijalni i asocijalni subjekti društva za ostvarivanje svojih ciljeva (Grabosky, 1998). Zapravo informatička revolucija olakšala je vršenje krivičnih dela koja imaju obilježja transnacionalnog organizovanog kriminaliteta i dovela je do povećanja broja ovih krivičnih dela, ali i terorističkih aktivnosti na međunarodnom planu. Lakoća komuniciranja u savremenoj eri dovela je do toga da su lokacija vršenja krivičnih dela i neposredni izvršioc i manje bitni, nego ranije. Sposobnost korišćenja savremenih tehnologija u kriminalne i terorističke svrhe je realnost, te otvara mogućnosti da teroristi ili profesionalni kriminalci deluju i iz neočekivanih lokaliteta, prije nego deluju na njihovim područjima (Shelley, 2003:303-312.).

Terorizam i organizovani kriminalitet se mogu posmatrati istovremeno sa više aspekata. Najznačajniji od tih aspekata, su oni aspekti koji terorizam i organizovani kriminalitet posmatraju kao globalnu bezbednosnu pretnju svetu, uzimajući u obzir da su terorizam i organizovani kriminalitet najprisutniji oblici ugrožavanja bezbednosti država, regija i međunarodne zajednice u celini i kao takav predstavlja uverljivu pretnju bezbednosti (i opstanku) pojedinih država i globalnu pretnju bezbednosti međunarodne zajednice (Mijalkovski, 2004:6). Tome posebno doprinose tendencije mrežnog i transnacionalnog organizovanja i delovanja terorističkih i kriminalnih organizacija. Samoubilački terorizam, u uslovima globalnih društvenih promena, javlja se kao najaktuelniji, najopasniji i najsmrtonosniji oblik terorizma, koji je moguće izvršiti bilo gde i bilo kada, na bilo koji način i bilo kojim sredstvima, što veoma negativno utiče na bezbednost pojedinih zemalja, regiona i međunarodne zajednice. U uslovima globalnih društvenih promena, stalno je prisutna teroristička pretnja nuklearnim, hemijskim i biološkim sredstvima, a mogućnost da teroristi dođu u posed i upotrebe nuklearno, hemijsko i biološko oružje u terorističke svrhe je realna, čime bi se veoma negativno uticalo na bezbednost pojedinih država, regiona i međunarodne zajednice. Takođe, globalne društvene promene pogoduju nastanku i razvoju novih i različitih oblika i formi orgnaizovanog kriminaliteta, posebno onog koji ima transnacionalni karakter, kao što je trgovina ljudima, trgovina drogom, trgovina oružjem i municijom, pranje novca, itd.

Korišćena literatura

1. Abdinsky, H. (1990). *Organized Crime*, Third Edition, Nelson-Hall, Chicago.
2. Avramov, S. (1998). *Trilateralna komisija*, IDIJ, Veternik.
3. Bejatović, S. (2005). Krivičnoprocesna pitanja novih metoda otkrivanja i istrage krivičnih dela organaizovanog kriminaliteta, *Zbornik radova "Organizovani kriminalitet – stanje i mere zaštite"*, Policijska akademija, Beograd.
4. Bžežinski, Z. (2001). *Velika šahovska tabla*, CID Podgorica.
5. Clark, B. (1980). *Technological terrorism*, CT, Devin-Adria, Old Greenwich.
6. Duyne, v. P. (1996). Definitons of Organized Crime from other counities, The Netherlands, 1996, pp 53.: In: *Organized Crime Research*, (www.organized-crime.de/OCDEF1.htm).
7. Farer, T. (1999). "Conclusion Fighting Transnational Organized Crime: Measures Short of War," in: *Transnational Crime in the Americas*. Ed. Farer, T., New York and London, Routledge.
8. *European Union organized crime report* (2003). Europol, Luxembourg.
9. Jović, R., Savić, A. (2004). *Bioterrorizam, biološki rat, biološko oružje*, Centar za istraživanje bezbednosti i terorizma, Beograd.
10. Juergensmeyer, M. (2000). *Terror in the Mind of God*, Berkeley, University of California Press.
11. Kurmon, B., Ribnikar, D. (2003). *Asimetrični ratovi, sukobi juče i danas, terorizam i nove prijetnje*, Novinsko – izdavački centar "Vojska", Beograd.
12. Mijakovski, M. (2004). *Terorizam*, Fakultet civilne odbrane, Beograd.
13. *Organized Crime Situation report 2004 – Focus on the threat of cybercrime* (2004). Council of Europe, Strasbourg.
14. Pape, A. R. (1997). The Strategic Logic of Suicide Terrorism, *American Politican Science Review*, No. 3, (<http://www.userpages.umbc.edu/~davisj/terrorism.pdf>)
15. Scott, A. (2003). Genesis of Sucide Terrorism, *Scince*, No. 7, pp 1534. (<http://www.ieannicod.ccsd..cnrs.fr/documents/disk0/00/00/03/43/-8k>)
16. Sen, A. (1997). "On Corruption and Organized Crime," in: *World Drug Report*. Oxford, Oxford University Press.
17. Selley, L. (2003). Organized Crime, Terrorism and Cybercrime, *Security Sector Reform: Institutions, Society and Good Governance*. Alan Bryden/Philipp Fluri (eds.) Nomos Verlagsgesellschaft: Baden-Baden.

18. Shelley, L. and Picarelli, J. "Methods Not Motives: Implications of International Organized Crime and Terrorism". *Police Practice and Research* (forthcoming).
19. Simonović, B. (2004). *Kriminalistika*, Pravni fakultet u Kragujevcu, Grafolik, Beograd.
20. Stajić, Lj. (1999). *Osnovi bezbednosti*, Policijska akademija, Beograd.
21. Stern, Dž. (2004). *Ekstremni teroristi*, Alexandria Press, Beograd.
22. Strange, S. (1995). The Defective State, What Future for the State, *Deadalus*, Vol. 124, no. 2, pp 59 – 60.
23. Hofman, B. (2000). *Unutrašnji terorizam*, Narodna knjiga – Alfa, Beograd.
24. Huntington, S. (1993). Why International Primacy Matters, *International Security*, pp. 83
25. Vajt, R.Dž. (2004). *Terorizam*, Aleksandria Press, Beograd.
26. Wagely R. J. (2006). *Transnational Organized Crime: Principal Threats and U.S. Responses*, Congressional Research Service, Washington D.C.
27. Đukić, S. (2007). Nužnost unapređenja zakonske regulative u borbi protiv terorizma, *Defendologija* br. 19-20, Banja Luka.
28. Šikman, M. (2006). *Terorizam – aktuelni i mogući oblici*, Visoka škola unutrašnjih poslova, Banja Luka.